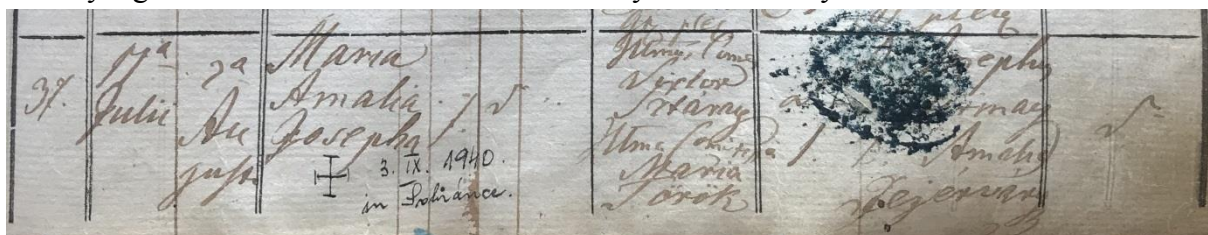

Grófka Irma Sztárayová – dvorná dáma cisárovnej Alžbety Bavorskej zvanej Sissi

Medzi pozoruhodné dokumenty Štátneho archívu v Prešove patrí aj vzácna listina z archívneho fondu Rod Stárai (Sztáray) z Michaloviec, ktorou cisárovná Alžbeta Bavorská zvaná Sissi v roku 1887 udelila insígniu Radu Hviezdového kríža grófke Irme Sztárayovej. Táto šľachtičná zo Zemplína sa neskôr stala obľúbenou dvornou dámou cisárovnej a svedkom atentátu na cisárovnú na brehu Ženevského jazera.

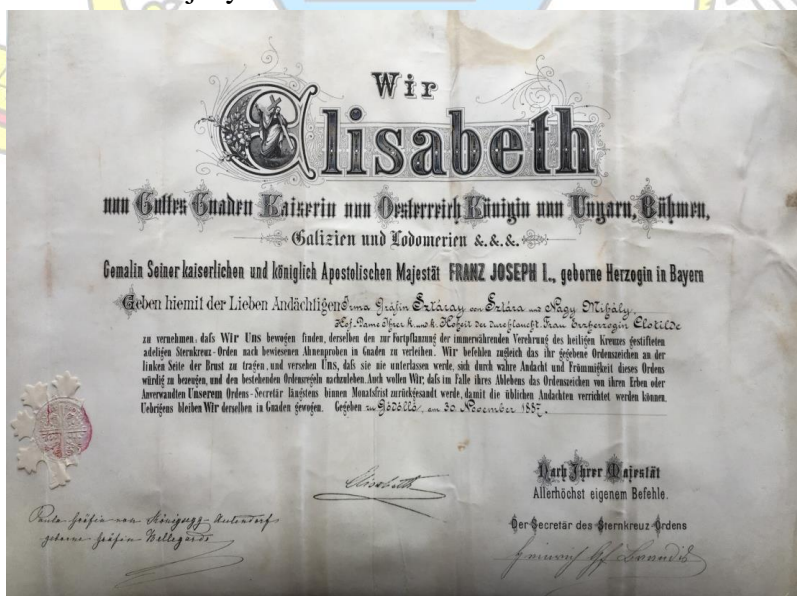
Grófka Irma Sztárayová sa narodila v zemplínskej obci Staré ako Mária Amália Jozefína Sztárayová (*11.7.1863 Staré – †3.9.1940 Sobrance). Jej rodičmi boli gróf Viktor Sztáray a grófka Mária Töröková. V tom čase zvykli Máriu nazývať Irma.

Obr. 1 – Údaj o narodení grófky Irmy Sztárayovej v rímskokatolíckej matrike zo Starého

Pochádzala zo starobylého uhorského šľachtického rodu, ktorého predkov je možné sledovať do polovice 13. storočia. Ich panstvo sa rozprestieralo vo východnej časti Zemplínskej a západnej časti Užskej stolice. Tvorili ho mestecká Michalovce, Sobrance a vyše 50 dedín, osád a majerov. Majetkové podiely mali aj v iných oblastiach Uhorska. Viacerí členovia rodu zastávali významné krajské a stoličné funkcie.

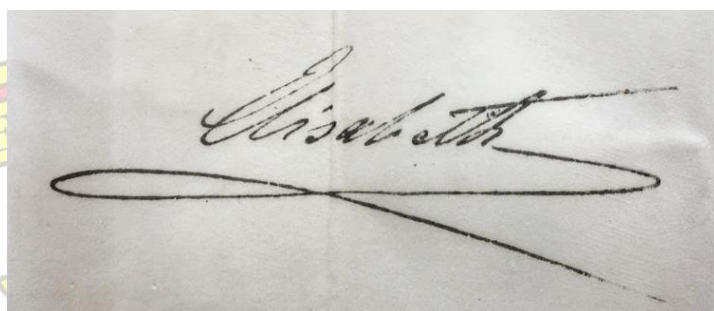
Grófka Irma Sztárayová sa vo veku 24 rokov stala držiteľkou Radu Hviezdového kríža. Bol to najvyšší rad pre ženy, ktorému predsedala manželka vládnuceho panovníka. V tom čase bola dvornou dámou vojvodkyne Klotildy Sasko-Coburskej, manželky rakúskeho arcivojvodu Jozefa Karola. Dokladom o udelení insígnie je pergamenová listina s tlačným aj písaným textom v nemeckom jazyku.

Obr. 2 – Listina z 30. novembra 1887 o udelení insígnie Radu Hviezdového kríža grófke Irme Sztárayovej zo Starého a Michaloviec

My, Alžbeta, z Božej milosti cisárovná Rakúska, kráľovná Uhorska, Čiech, Haliče, Vladimírska a tak ďalej, manželka jeho cisársko-kráľovskej výsosti Františka Jozefa I., rodená vojvodkyňa Bavorska, dávame týmto grófke Irme Sztárayovej zo Starého a Michaloviec, dvornej dáme jej cisársko-kráľovskej výsosti vojvodkyne Klotildy, na známosť, že jej udeľujeme insígniu Radu Hviezdového kríža a povoľujeme jej ju nosiť pripnutú na ľavej strane hrude. V prípade úmrtia nositeľky sú jej dedičia povinní insígniu vrátiť späť. Dané v Gödöllő, 30. novembra 1887.

Pod textom uprostred je podpis cisárovnej Alžbety, vpravo podpis sekretára Rádu, grófa Heinricha Brandisa a vľavo podpis dvornej dámy grófky Pauly Königsegg-Aulendorf, rodenej Bellegarde.

Obr. 3 – Podpis cisárovnej Alžbety Bavorskej

Obr. 4 – Pečať s podobou insígnie Radu Hviezdového kríža

Obr. 5 – Insígnia Radu Hviezdového kríža

Listina je v ľavej časti potvrdená aj pečaťou s papierovou clonou. Pečať má okrúhly tvar a rozmery 40 mm. Lem pečatného poľa je tvorený trojitou – tenkou, vavrínovou a tenkou linkou. V strede pečatného poľa je dvojhľavý orol s latovým krížom na hrudi. V záhlaví pečatného poľa lem pečate kopíruje nápis SALUS ET GLORIA (Spása a sláva). Podobne vyzerala aj insígnia, ktorá sa nosila pripnutá na ľavej strane hrude, zavesená na mašli z čiernej stuhy.

Listina je podpísaná na zámku v Gödöllő, ktorý patril k najobľúbenejším miestam cisárovnej. Nachádzal 18 km južne od Budapešti. Pôvodne patril Grassalkovicsovcovi. V roku 1867 ho získali cisárski manželia ako dar pri príležitosti korunovačných slávností. Iza, v ktorej v lete roku 1751 bývala cisárovná Mária Terézia, sa stala spálňou cisárovnej Alžbety.

V roku 1894 sa grófka Irma Sztárayová stala dvornou dámou cisárovnej a sprevádzala ju na mnohých cestách po Európe i Afrike. Cisárovná si grófkou postupne obľúbila. Zblížilo ich aj to, že obidve prežili rodinné tragédie. Cisárovná prišla o syna Rudolfa (†30.1.1889) a grófka Irma o brata Štefana (†12.7.1896), ktorého v kaštieli v Starom pol hodinu pred polnocou zastrelil neznámy strelec cez okno.

Grófka Irma Sztárayová bola poslednou spoločníčkou cisárovnej a stala sa svedkom atentátu na cisárovnú, keď ju 10. septembra 1898 pri odchode zo Ženevy na nábreží bodol do hrude taliansky anarchista Luigi Luccheni. Cisárovná ešte nastúpila na loď, ale tam upadla do bezvedomia a ostala ležať v grófkiniom náručí. Krátko po prenesení do hotelovej izby umrela, mala 60 rokov. Grófka Irma Sztárayová sa po pohrebe stiahla do ústrania a svoj život dožila v kaštieli v Sobranciach. Tam spísala svoje spomienky na roky strávené v službách cisárovnej, ktoré v češtine vyšli v roku 2005 pod názvom „Poslení léta císařovny Alžběty“. Šaty, ktoré mala cisárovná v deň smrti na sebe a ktoré dostala na pamiatku, neskôr odkázala Múzeu kráľovnej Alžbety v Budapešti. Dnes sa nachádzajú v Maďarskom národnom múzeu.

Dokumenty z rodového archívu Sztárayovcov mali tiež pohnutý osud, kým sa z kaštieľa v Michalovciach po viacerých presunoch dostali do Štátneho archívu v Prešove. Časť z nich bola zničená alebo poškodená. Poškodené dokumenty dáva archív postupne reštaurovať. Listina z roku 1887 bola zreštaurovaná v špecializovanom pracovisku Spišský archív v Levoči.

autor: Mgr. Alena Mišíková, PhD.

Pramene:

Štátny archív v Prešove, fond Rod Stárai (Sztáray) z Michaloviec, I. č. 1532.

Štátny archív v Prešove, fond Zbierka cirkevných matrik, K. č. 1151: Rímskokatolícka matrika Staré, rok 1863, s. 149 (dopísané 3.IX.1940 in Sobrance). K. č. 1152: Rímskokatolícka matrika Staré, rok 1896, s. 198 „Gróf Sztáray István Baró Horváth Ilona férje, cs. és kir. kamarás országgyűlési képviselő, nagybirtokos...éjjel 11 ½ ... az ablakon át történt orgyilkossági lövés aldozata ...38“

Literatúra: PRASCHLOVÁ - BICHLEROVÁ, G. – CACHÉE, J.. *Korunu skladám z unavenej hlavy. Súkromný život cisárovnej „Sissi“*. Bratislava : 1996.

GRAUS, Igor. *Pro virtute et merito. Vznik a vývoj vyznamenání do roku 1815*. Bratislava : 2017, s. 361, 366.

SEKELA, Vladimír (zost.). *Rod Sztáray a Michalovce*. Michalovce : 2014, s. 86.